

DIMITRIE GĂLĂTESCU, UN AUTOR BUCOVINEAN NECUNOSCUȚ ȘI MANUSCRISUL LUCRĂRII SALE ÎNCHINATE SATULUI OȘTRIȚA (IV)

VASILE I. SCHIPOR

În prima parte a documentarului nostru *Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinată satului Oștrița (I)*¹, publicăm două scrisori trimise de la București, la 20 mai și 6 octombrie 1988, profesorului Traian Cantemir de la Iași, amândouă cuprinzând date și informații valoroase referitoare la lucrarea din care noi reproducem acum numai partea privitoare la satul Oștrița din regiunea Cernăuți². Scrisorile sunt donate de prof. univ. dr. Lorin Cantemir, fiul profesorului bucovinean Traian Cantemir (1907–1998), Institutului „Bucovina” al Academiei Române de la Rădăuți, în martie 2009, împreună cu manuscrisul lui Dimitrie Gălătescu *Drumuri pe zăpadă. Consemnări*, București, 1988, 248 p.

Cu scrisoarea din 19 martie 2011, profesorul Lorin Cantemir ne trimite alte câteva materiale, „uite într-un dosar”: un referat științific, datat 14 noiembrie 1985, și două scrisori, una expediată de la Timișoara de către prof. univ. dr. Ștefan Munteanu, la 6 noiembrie 1985, și o alta trimisă de la Satu Mare, la 22 aprilie 1986, de către colonelul inginer Alexandru Florian, un fost camarad de arme din anii de după război. Întrucât acestea fac referire la manuscrisul lui Dimitrie Gălătescu, care ne interesează aici, le publicăm pe toate trei, de asemenea, integral.

[„Țara mea și viața mea”, un manuscris bucovinean care, „dezvăluie trecutul de suferință al acestui greu încercat colț de țară”]

Țara mea și viața mea este al treilea manuscris bucovinean elaborat în ultima vreme, care dezvăluie trecutul de suferință al acestui greu încercat colț de țară!

¹ Vezi Vasile I. Schipor, *Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinată satului Oștrița (I)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XVII, nr. 2 (35), iulie–decembrie 2010, p. 529–565. Partea a II-a documentarului, însoțită de mai multe anexe, se publică în „Analele Bucovinei”, anul XVIII, nr. 1 (36), ianuarie–iunie 2011, p. 225–253, iar partea a III-a în tomul XIX, nr. 1 (38), ianuarie–iunie 2012, p. 175–204.

² Scrisorile, reproduce de noi integral, se află la paginile 535–537.

Dacă cel al lui V. Țigănescu a fost închinat centenarului Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți și evocă Războiul Prim Mondial la care autorul a participat în uniformă austriacă, iar cel al d-lui Filip Țopa reține dramaticile evenimente pe care le-a trăit, în aceeași perioadă, populația românească din localitățile apropiate de Cernăuți, volumul *Țara mea și viața mea*, elaborat de Dimitrie Gălătescu, avansează ca timp, fixându-și acțiunea în a doua conflagrație mondială.

Lucrarea este deosebit de valoroasă întâi prin faptul că prezintă convulsiile prin care trece țara, apoi pentru că stăruie asupra incompetenței și lipsei de omenie a unor contemporani.

Rememorările făcute la persoana I se remarcă prin fluiditatea frazelor, prin încărcătura afectivă pe care o conțin.

În fiecare rând al expunerii se surprinde sentimentul apartenenței autorului la glia strămoșească, la istoria ei milenară.

Deși *Țara mea [și viața mea]* are caracter autobiografic, totuși autorul nu apare în pragul întâmplărilor până nu face o incursiune în negura vremurilor, demonstrând cum s-a întrupat Bucovina.

Datele de care se folosește sunt indubitabile și multe. Menite să constituie camera de izvoare ale adevărului, ele sunt plasate de așa natură în contextul expunerii încât obligă la memorarea lor și la recunoașterea unor nedreptăți istorice care mai dăinuie până astăzi.

Este un merit incontestabil care nu cere numai repararea unor injustiții, ci și condamnarea ei pe plan internațional. Atitudinea aceasta mărturisește existența unui sentiment patriotic de înaltă potență. El nu reiese numai din parcurgerea evenimentelor care au trunchiat Moldova, ci și din micromonografia Ostriței, localitatea de origine a autorului. Capitolul închinat acestui punct geografic se remarcă nu numai prin descrierea populației etnice și a elementelor etnografice de care abundă paginile lui, ci și prin reliefarea modului în care s-au infiltrat străinii în comuna de pe malul drept al Prutului, desnaționalizând pe băștinași. Pondere artistică a amintirilor o dețin biografia propriu-zisă a autorului, peregrinările lui din apusul Europei și până-n zonele arctice ale continentului. Rețin atenția atât minunatele peisaje montane, cât și cele de hermelică imaculată.

Autorul se dovedește apoi a fi un bun observator al diferențelor de viață întâlnite pe diverse meridiane. Reține amănunte semnificative și definitorii. Face observații juste. Tot timpul, pe unde-l duce destinul, se gândește numai acasă, la Patria lui. Partea aceasta a amintirilor este cea mai copioasă, cea mai extinsă. Se distinge de capitolele anterioare, stilistic, printr-o derulare mai spornică a întâmplărilor, printr-o alunecare mai ușoară a expunerii. Din punctul acesta de vedere poate fi comparată cu un vehicul care, după ce a urcat o pantă obositoare, coboară acum grăbit spre depărtările sfârșitului.

Pe traseul parcurs, autorul înfățișează personalitatea unui tânăr bucovinean care, surmontând greutățile, a răspuns chemării sale de patriot român și bucovinean!

Iași, 14 noiembrie 1985

Traian Cantemir, prof. univ. dr.,
filolog, dialectolog, scriitor, folclorist

Timișoara
6 nov. 1985

Iubite prietene,

Povestea vieții tale (eu aș fi intitulat-o *Povestea unei vieți*) am citit-o pe nerăsuflăte, de îndată ce am ajuns acasă.

Dacă aș spune că m-a impresionat, aș zice prea puțin!

Sunt pagini de un realism dramatic și deseori zguduitoare prin obiectivitatea și firescul lor, străbătut însă de căldura unui sentiment de o mare puritate.

Mă uimește cât de multe lucruri ai reținut din peregrinările tale, câte ți-au rămas în minte din experiențele tale și din locurile îndepărtate pe unde te-a purtat destinul!

Sunt pagini de evocare și de descriere admirabile, care te cuceresc.

Episoadele despre trecerea frontierei, la Siret, despre drama părinților tăi (ca și a părinților atâtora dintre noi), dezamăgirea de la Baia Mare, după ce era de așteptat cu totul altceva, după atâta muncă, sunt pagini de antologie.

Un amănunt, – unul din cele multe care te răscolesc prin caracterul lor inuman –, este relatarea despre o mamă bătrână, dusă din post în post până în Bărăgan, spre un loc de osândă, fără nicio vină, îngrozitor!

Și cu atât mai mult cu cât ai știut să înfățișezi astfel de lucruri cu sobrietate, lăsând pe cititor să mediteze el însuși despre sensul unor astfel de fapte, acte care ar trebui să rușineze speța umană!

Am aflat atâtea lucruri despre Ostrița pe care am văzut-o numai de două ori în viața mea: o dată când m-am dus împreună cu fratele meu Vasile să ne scaldăm în Prut și altă dată, într-o vară, căutându-te pe tine, dar nu te-am găsit acasă.

Parcă văd și acum impunătoarea voastră gospodărie și pe mama ta, o țărancă înaltă, dreaptă și frumoasă ca chipurile de țărani de pe bancnotele de hârtie de odinioară...!

M-a întâmpinat spunându-mi cu părere de rău că ești plecat undeva, nu mai știu unde. Am revăzut-o în fotografia unde sunteți toată familia și am recunoscut-o.

Ai amintit de atâtea ori despre Cozminul meu și asta m-a mișcat. Ce păcat că, tineri fiind, nu am știut să folosim tinerețea de atunci ca să străbatem mai des satele din jur, să ne fi întâlnit mai ales cu prilejul sărbătorilor.

Acum cartea o citește soția mea care este din Abrud. O voi da-o apoi s-o citească fratelui meu Vasile, deși este aproape orb și citește greu, cu lupa.

„Observații” nu am decât foarte puține, mărunte. Ți le voi comunica într-o altă scrisoare.

Al tău,
Ștefan Munteanu

Satu Mare
22 aprilie 1986

Dragă Dimitrie,

Consemnările tale autobiografice au venit la momentul oportun.

Sătul de tot ce se așterne pe hârtie la ora actuală, căutam ceva care să mă scoată din atmosfera poluată a scrisului oficial și să mă lanseze într-un spațiu de deliciu spiritual. *Țara mea și viața mea* a reușit deplin acest lucru!

Am citit-o pe nerăsuflăte, cu nesaț, nu puteam să mă despart de ea!

Am savurat-o în patru zile, ca apoi să mă întorc și s-o recitesc, pe îndelete, de la început!

Ultimul roman al lui Marin Preda nu m-a atras în felul acesta!

Îți mulțumesc că te-ai gândit la mine și mi-ai trimis exemplarul să mă desfete, să mă îndestuleze, să mă bucure spiritual și să mă convingă că se poate scrie și frumos, când divinitatea te-a înzestrat cu harul scrisului și când ai ce scrie și ești sincer, în primul rând, cu tine însuși și apoi cu oamenii din mediul în care trăiești.

Îmi fac reproșuri că nu te-am cunoscut mai bine atunci când eram împreună la Baia Mare, dar se vede că așa a fost destinul, ca să trec pe lângă anumite fapte fără a le sesiza, ca mai târziu să regret acest lucru.

Când am terminat de citit, mi-a părut rău că am terminat prea repede.

Mi-a plăcut totul și, în mod special, descrierea Laponiei. Nu am citit nicăieri o descriere atât de frumoasă, mai ales totul pe viu, trăit și simțit totul și redat sincer și foarte competent. Este o descriere de o frumusețe rară, de o realitate pe cât de crudă, pe atât de frumoasă și bogată în amănunte. Nu cred să existe în țara noastră un alt român [care] să fi atins asemenea cote, cel puțin până acum n-am auzit, nici citit ceva.

Apoi *Ostrița*, *Ai carte*, *ai parte* etc., etc., m-au încântat și zguduit profund.

Mereu mi-a sunat în ureche vechiul proverb *Nu da, Doamne, omului cât poate duce...*, pe care l-ai prins și tratat atât de realist și convingător.

Și tu, Dimitrie, ai avut parte de multă suferință, însă, înzestrat cu dârzenie, putere de muncă și o încredere impresionantă în tine, ai învins! Eu te consider un învingător, căci ai biruit și răutatea oamenilor și vitregia vremurilor! Nu am decât cuvinte de laudă și-ți mulțumesc că mi-ai oferit fericirea de [a] citi gândurile, rândurile și, astfel, [de] a ne cunoaște mai bine.

Te îmbrățișez și îți urez multă sănătate și succese tot mai mari.

Cu dragoste sinceră,

Colonel ing. Alexandru Florian

7. Viața de om

Viața de om, veacul, cum spuneau bătrânii noștri, ca unitate de măsură a timpului, se referea, după credința și înțelegerea oamenilor mai trecuți de vârstă, tocmai la sfârșitul acesteia, sfârșitul vieții pământene, moartea. Dar săteanul nostru nu înțelegea moartea ca pe sfârșitul pentru totdeauna al vieții, ci doar ca pe un prag de trecere dintr-o viață, viața pământească, în alta, așa după cum auzea și memorase [el] de la preotul care cânta la îngropăciuni „s-a mutat de la moarte la viață”, așa-numita „viață de apoi”.

Așa precum socoteau bătrânii că ziua începe la răsăritul soarelui și se sfârșește la asfințitul soarelui, că anul începe la răsăritul colțului ierbii, odată cu învierea (reînvierea) naturii, odată cu verdeața, florile și rodul câmpului, odată cu puișorii ce ies din ou, cu mieii și vițeele de primăvară, tot așa avea poporul credința din bătrâni că, prin moarte, se continuă viața.

Viața omului, denumită în popor și veac, începea, după socotelile bătrânilor, cu nașterea pruncului, se desăvârșea cu căsătoria care da „rod-viață” și se încheia, pe pământ, cu moartea.

Dar nașterea, omul trecut de maturitate nici n-o mai socotea ca [fiind] a lui, aceasta aparținând mamei sale, care i-a dat viață, de aceea săteanul cumpătat socotea viața de om numai de la căsătorie și, mai exact, de la nașterea primilor săi urmași [care aveau] să-i poarte numele, să stăpânească și să gospodărească, cu cinste și demnitate, tot ceea ce lasă [el în urma sa], casa, gospodăria, pământul.

Era în dorința de căpetenie a părinților să-și vadă copiii la casa lor, băieții însurați, fetele măritate și aranjate la casele lor, după care spuneau liniștiți: „De acum noi putem merge la locurile noastre de veci, să-i lăsăm pe tineri să trăiască și să se înmulțească pentru continuarea familiei și obștei”. De aceea părinții făceau nunțile copiilor, părinții se îngrijeau de situația și viitorul copiilor lor și erau cei mai mulțumiți să spună: „Ne-am văzut copiii aranjați, noi putem pleca.”

Cea mai mare bucurie și mulțumire sufletească a bătrânilor era, însă, primirea primilor nepoți, venirea pe lume a nepoților constituind deplina liniște și împăcare a lor cu îndeplinirea rostului³ lor pe pământ și spuneau și ei ca și înțeleptul Simeon: „Acum slobozește, Stăpâne, pe robul Tău acesta, că văzură ochii mei Slava Ta!” și se simțeau cu adevărat împăcați de viața lor pământească, urmând a se pregăti liniștiți de plecare⁴.

³ Menirii, scopului.

⁴ [Iată textul și contextul invocat. Reproducerea noastră se face după *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2008, p. 1 165: „Și iată, era un om în Ierusalim, cu numele Simeon; și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israel, și Duhul Sfânt era asupra lui. Și lui i se vestise de

Împăcarea omului nostru cu moartea, obișnuința lui, cu mult timp înainte, cu această idee, pregătirea lui sufletească și chiar „materială”, credința lui că trece la o nouă stare, la o nouă viață, „viața de dincolo”, se vedea și din ceremonialul îngropăciunilor⁵, ritualul strămoșesc al înmormântării mortului⁶.

Aproape toți bătrânii aveau dinainte pregătită îmbrăcămintea și încălțăminte de înmormântare, ba chiar și unele lucruri, obiecte la care țineau mai mult și pe care „doreau să le ia cu ei”, ca luleaua, dacă era astfel fumător, ochelarii și chiar o cărticică de rugăciuni, epistolie, zodiac, fotografii și diferite alte „amintiri” de care nu se puteau despărți, convinși [fiind] că vor avea nevoie” [de acestea].

Erau bătrânii noștri mai preocupați de „plecarea” lor decât chiar de viața ce o trăiau. Tatăl în vârstă, cu mult timp înainte de starea de neputință, împreună cu urmașul stabilit, înconjura și ocolea pe jos tot hotarul ogoarelor pe care le lăsa moștenire, arăta urmașului pietrele și însemnele de hotar, dădea ultimile sfaturi și îndemnuri de bună vecinătate cu megieșii, așa precum a trăit și dânsul în bună înțelegere.

Aceasta constituia totodată și un testament oral care, prin simpla vedere de către vecini a acestui fapt, constituia mărturia voinței tatălui pentru urmașul său, confirma [astfel] testamentul.

Era cerută „cu limbă de moarte” respectarea întocmai a voinței bătrânilor, iar „ultima dorință” a lor era lege, urmărită în îndeplinirea ei de către întreaga obște sătească.

În lada de zestre păstrau bătrânii toate cele doritoare a fi luate cu dânsii, ba chiar și unele sume de bani necesare comândului⁷, cheltuieli ocazionate cu îngropăciunea și praznicele ce trebuiau făcute de urmași.

către Duhul Sfânt că nu va vedea moartea până ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. Și din îndemnul Duhului a venit la templu; și când părinții au adus înăuntru pe Pruncul Iisus, ca să facă pentru El după obiceiul Legii, el L-a primit în brațele sale și a binecuvântat pe Dumnezeu și a zis: «Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace, că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai găsit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel» (Sfânta Evanghelie după Luca, 2, 25–32).]

⁵ În mormântărilor.

⁶ [Din bogata bibliografie a temei, vezi, între altele: Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Editura Eminescu, 1978; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1991; S. Fl. Marian, *Inmormântarea la români. Studiu etnografic*, Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, Text stabilit de Teofil Teaha, București, Editura Grai și suflet–Cultura Națională, 1995.]

⁷ [Comând, comânduri, s. n. (Înv.) 1) Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se servește la o astfel de masă. 2) Bani, lucruri, vite etc. pe care și le păstrau oamenii pentru înmormântare și pentru praznic. După DEX 1998, este un derivat regresiv, format de la *comânda*, verb de conjugarea I, tranzitiv, având sensul de „a face comândul”, „a îngriji de cele necesare pentru comând”. Acesta provine de la lat. *commandare*.]

Toate acestea se referă bineînțeles la moartea naturală, cum spuneau bătrânii, „la venirea vremii”, [adică] moartea oamenilor la o vârstă înaintată, așteptată de bătrâni, pregătiți, spovediți și împărțșiți.

Moartea năpraznică, accidentală, care ia omul prin surprindere, pe neașteptate, numai din punct de vedere al faptului în sine era deosebită de cealaltă, omul [fiind] mai tânăr și nepregătit de „plecare”, dar ansamblul tradiționalului ceremonial al îngropăciunii nu diferea cu nimic de înmormântarea obișnuită, ba chiar mai complicată era la tineri, flăcăi neînșurați, fete nemăritate și foarte simplu la copii.

Copilul mort era dus la cimitir de părinți, rude, într-o lădiță-sicriu și numai la mormânt se făcea slujba de înmormântare cu preot.

Flăcăul neînșurat era îmbrăcat și încălțat ca „mire”, iar fata nemăritată era îmbrăcată ca „mireasă”, la înmormântare participa mult tineret și se practica un ritual mai tineresc, dar nu ieșit din [cel] tradițional, obișnuit, de înmormântare.

Aveam vreo patru ani când am văzut primul om mort și, cum nu înțelegeam prea multe la vremea aceea, nu mi s-a părut nimic deosebit, decât doar [că nu înțelegeam] de ce [mortul] nu se scoală de pe masă, de ce nu vorbește, când toți cei din jurul său vorbesc, glumesc, fumează și se cinstesc⁸.

Uncheșul Pavel, omul mătușii Domnica, sora mai mică a tatălui meu, vecini cu noi, doar un pârleaz ne despărțea, era un bărbat pe la patruzeci de ani, înalt, chipeș, frumos, cu părul cam roșcat, ochi albaștri, mustăcioară scurtă, foarte serios, tăcut, harnic și la toate priceput, dornic de bunăstare, dar [câștigată, agonisită] pe cale cinstită, bun și darnic.

Tată a trei băieți, cel mai mare, Ion, de vreo cincisprezece ani, cel mai mic, Aurel, mai mic decât mine, de vreo trei ani trecuți, și Gheorghe, ducea o viață foarte cumpătată, [fiind] socotit în toate, nu bea, nici nu fuma.

Om sănătos, robust și isteț, ascuțit la minte și perseverent, a lucrat singur vreo două, trei veri în grădină, pe un tapșan cu iarbă și dintr-un păr sălbatic uscat și alte uscături, numai din bardă și topor, fierăstrău și gealau, cu mâinile lui a făcut material din care a înjghebat o moară și cu draniță de la Rădăuți acoperită. Moara a fost pusă în funcțiune tot de dânsul, care era și morar pe Prut, de unde lipseau de multă vreme morile atât de căutate de săteni.

Uncheșul Pavel, morarul, măcina porumb de făină și crupe, secară și mai rar grâu și era socotit un om cinstit și omenos, chiar rușinos, toți oamenii din sat fiind foarte mulțumiți cu dânsul, că nu lua uium⁹ mult, unul-două căușe la sac.

A stat uncheșul Pavel o iarnă geroasă în moară, pe Prut, poate chiar două, trebuind să spargă mereu gheața groasă și să facă latoc, jgheab, care să aducă apa la

⁸ Beau câte un păhărel de rachiu într-o „odihna” mortului.

⁹ [Uium, uiumuri, s. n. În graiul din Bucovina, folosit mai ales cu forma de singular. Cantitate procentuală de făină sau de grăunț e, reț. inută la moară ori odinioară la treierat, la batoză, drept plată în natură pentru măcinat ori treierat; vamă. Potrivit DEX 1998, provine din bg. *ujem*, scr. *ujam*.]

roata morii, să măie moara ca să macine tubultoacele¹⁰ de grăunțe ori secară, aduse de oameni, să facă făina pentru copiii satului care așteptau mamaliga și cirul cald, puțin îndulcit, și pâinea de sâmbătă.

A ținut el cât a ținut, [tot] începutul celei de a treia ierni, până pe la mijlocul lui făurar¹¹, dar, într-o seară, venit acasă, n-a mai vrut nici mâncare de la mătușa, a căzut la pat learcă de sudoare și suferind, dar numai gemând, [iar] către ziuă a murit fără să scoată un cuvânt, parcă împăcat cu soarta lui crudă, lăsând pe mătușa Domnica văduvă cu trei copii.

Eu l-am văzut în casa cea mare, culcat pe masa frumos acoperită, cu capul sub icoane, ras, aranjat și frumos îmbrăcat cu cămașe cu floricele la guler și la mâneci, cojocel fără mâneci, tot cu flori, și „dormea” întins pe spate, atât de frumos, că ne era frică nouă, copiilor, să nu-l trezim.

Avea la cap o tavă cu nisip, în care ardeau lumânări întruna și toți oamenii care veneau puneau în tavă o lumânare aprinsă, apoi, după ce-l priveau mai mult la față, se așezau pe laite și osloane acoperite cu laicere frumoase, ședeau, vorbeau mai încet ca [în mod] obișnuit și noi credeam că pentru ca să nu-l trezească, dar vorbeau de toate, în șoaptă și chiar glumeau încet.

La priveghi¹², casa era plină de oameni în casa cea mare și tindă, iar în casă, peste tindă, mătușa Domnica, între femei care făceau galuște¹³, coceau placinte și mulți colăcei din care primeam și noi, copiii, calzi încă, fierbinți, [de] cum îi scoteau din cuptor.

Au venit la priveghi atâția oameni că nu încăpeau în casă, mulți stau și pe afară, fumau și vorbeau tot timpul despre moară, despre uncheșul Pavel, că a fost un om bun și omenos, că i-a rămas moara prinsă-n gheață și nu se va găsi om s-o pornească.

Gerul mare și omătul nu-i lăsaus pe oameni să stea pe loc și mulți, toți tineri ca și unchiașul, râneau¹⁴ zapada în ogradă, făceau drum și cărări până la poartă și fântână, la lumina strălucitoare a lunii, care făcea [să se vadă] ca ziua și în casă, unde ardeau luminile la mort și lămpile la femeile cu plăcintele, colacii și colăceii.

Pe fața uncheșului Pavel, „dormind” pe spate, cum se doarme cel mai bine, cu mâinile pe piept, fața-n sus, drept spre grindă, se vedea bine că „doarme” un

¹⁰ [Variantă regională pentru *tăbultoc*, *tăbultoace*; *tăbâltoc*, *tăbâltoci*. Folosit și în Bucovina ca substantiv neutru, cu sensul de „sac mai mic sau de mărime obișnuită, umplut numai pe jumătate (pentru a putea fi cărat în spinare)”, dar și cu valoare de substantiv masculin, pentru „om scund și îndesat”. Sinonim cu *tăbuiet*. În ceea ce privește etimologia sa, autorii DEX 1998 fac trimitere la ucr. *tabolec*.]

¹¹ [Făurar, denumirea populară a lunii februarie.]

¹² Seara-noaptea, înainte de înmormântare. [Pentru mai multe date și informații, vezi, între altele: S. Fl. Marian, *Priveghiul*, în *op. cit.*, p. 128–146.]

¹³ Sarmale.

¹⁴ [*Râni*, *rânesc*, verb, conjugarea a IV-a, tranzitiv. Regionalism, în graiul din Bucovina, folosit și astăzi cu sensul de „a curăț a zăpada”, „a curăța un loc de stratul de murdărie”, „a curăța podelele de murdărie din staulul vitelor, în grajd”. După autorii DEX 1998, provine din bg. *rina*.]

somn adânc, liniștit și parcă bucuros că nu mai lucrează din greu, eliberat de povara grea de a sparge gheața cu toporul și cazmaua pe un ger de crapă lemnele.

Poziția culcat pe spate, întins frumos, ca pentru somn, cu fața-n sus, senină și întinsă, întocmai ca pentru dormit, nu putea să ne spună nimic [despre faptul] că uncheșul Pavel „doarme somnul de veci”, că el nu se va mai scula niciodată, că este mort și trecut în neființă.

Fața lui frumoasă, încă de baitan¹⁵, flăcău copt la minte și armata făcută, acum om însurat și cu trei băieți, exprima totuși o împăcare, o resemnare, o oarecare satisfacție sufletească de om liniștit, deplin împăcat cu starea lui și care merge singur pe un drum, pe o cărare pe care [el] singur și-a ales-o.

Se citea pe fața lui o țință, privirea lui, cu ochii închiși, [parcă] gândea adânc, privea mult spre departe, spre un țel pe care el nu-l mai mărturisea nimănui, dar mergea înainte pe un drum lung, abia început, atât de frumos îmbrăcat [și] încălțat ca de sărbătoare.

Cu toate că moartea lui a fost năpraznică, violentă chiar, viața lui a fost întreruptă brusc la jumătatea drumului, pe neașteptate și pe nepregătite, ca la cei bătrâni, chipul său nu arăta nicidecum vreo împotrivire sau poate [o] părere de rău, ci, chiar, dimpotrivă, resemnare, împăcare cu starea lui prezentă, cu moartea trupească și pământeană.

Chipul lui senin și întocmai liniștit semăna întru totul cu fața din imaginile răstignitului Iisus, care, de pe Cruce, privind la oamenii care săvârșeau crucificarea, șoptea: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac!”

N-am înțeles prea mult atunci situația, dar, rememorând în timp clipele trăite atunci și, prin asimilare cu alte multe și apropiate văzute și trăite, mi-am putut da bine seama de puterea miraculoasă a omului din popor de-a primi cu seninătate, împăcat, or[i]ce lovitură [a sorții], chiar și pe cea din urmă.

Săteanul nostru, născut, crescut, trăit și format în natură, călit în muncă încă de mic, oțelit de soare, vânt, ploaie, viscol și ger, necunoscând mănua la contactul cu gheața, primește resemnat și lovitura de grație, lovitura de pe urmă, cu fața senină și părul uns cu untdelemn.

În sicriul „adormitului”, oamenii puneau bani mărunți de metal pentru ca să aibe mortul cu ce „plăti vămile” și „luntrașii” care trebuiau să-l treacă peste multe ape până la locul lui¹⁶.

Oamenii povesteau la priveghi că sufletul mortului „călătorește peste mări și țări” și că are de trecut de „șapte căi”¹⁷, o apă mare și furtunoasă, la care se află luntraș și barcă, dar trebuie plătit, să poată astfel ajunge la locul lui de veci, în rai.

¹⁵ [*Baitan, baitani*, varianta regională pentru *băietan, băietani*, s. m. În Bucovina, „băiat mai mare, având vârsta de 18–20 de ani”, „flăcău”, ca în contextul de aici. Format de la cuvântul de bază *băiat*, având etimologie necunoscută, prin derivare, cu suf. *-an*.]

¹⁶ [Vezi și S. Fl. Marian, *Sicriul*, în *op. cit.*, p. 154–162.]

Se insista în povestirile bătrânilor, aflați la priveghi, că sufletul omului, eliberat de trup, zboară mult în neant pentru a ajunge „în locul de verdeată, în locul de odihnă, acolo unde nu este întristare, nici suspin, ci numai viață veșnică și fără de sfârșit”, așa cum rostește și preotul la or[i]ce prohod al mortului.

Credința aceasta a oamenilor simpli, dar curați și cinstiți, în viața veșnică, viața de apoi, ca o continuare a vieții pământene, dar nu asemănătoare, ci fără griji și supărări, le dădea tăria de-a vedea în „plecarea” mortului, o realizare, cea mai mare și ultima, este adevărat. Moartea se considera o trecere la viață, așa cum auzeau și la înmormântare [că] „s-a mutat de la moarte la viață”, de aceea și durerea pierderii prin moarte a unui om din sânul familiei, al obștei, se considera mai mult o împlinire decât întristare și nemulțumire pentru cei rămași.

Oamenii se împăcau repede cu acest gol, pentru că-l știau pe cel plecat la mai bine, la liniște, odihnă și fără nicio supărare.

Important lucru era însă ca familia și obștea să-i cinstească ființa lui de pe pământ și din cer, să-i cinstească memoria lui, faptele și rămășițele lui pământești cu respectarea deosebită a tot ceea ce el „a lăsat cu limbă de moarte”, precum și dorințele cunoscute și, mai ales, „ultima dorință”.

A treia zi de la moartea uncheșului Pavel, pe un ger năpraznic, dar cu soare, încă de dimineață, ograda mătușii Domnica nu mai încăpea de lume¹⁸. Oamenii de sama lui, prietenii de flăcău și din cătănie au adus proșesia, toate cele douăsprezece prapuri care se iau din biserică numai la evenimente mari.

Femeile din casă s-au grăbit să pună la fiecare prapur câte o batistă de doliu și un colăcel și asemenea la caii de la sania pregătită sub șopron.

Pe la amiază, a venit și preotul cu dascălul și cadelnița cu tămâie pentru prohodul de la casa mortului¹⁹.

Rânduiala era ca slujba să se facă în ogradă, în fața ușii casei, cu sicriul așezat pe căruță sau sanie, astfel ca toată lumea să asiste la prohodul mortului, să poată vedea și auzi.

Gerul mare a determinat ca slujba să se facă în casă, cu familia și toți câți încăpeau în casa cea mare și în tindă, cu ușa deschisă și spre afară, să se audă slujba.

Aceasta era slujba cea mai mare, ca și prohodul de la mormânt, astfel că ținea mai mult, poate și un ceas, dar toată lumea participa cu toată ființa sa, cu tot frigul, la acest moment deosebit.

¹⁷ Referire la cele șapte ape și văzduhul din basmul mitologic cu Stix și Hades, pentru a ajunge la infern sau rai (paradis). [Vezi S. Fl. Marian, *Sufletul, Vămile, Iadul, Raiul*, în *op. cit.*, p. 270–285, 286–290, 291–300, 301–304.]

¹⁸ [Informații bogate, între altele, la S. Fl. Marian, *Petrecerea*, în *op. cit.*, p. 163–186.]

¹⁹ [Vezi și S. Fl. Marian, *Stările, Podurile, Prohodul*, în *op. cit.*, p. 187–194, 195–199, 200–206.]

După slujbă, familia și prietenii cei mai apropiați, își iau rămas bun, apoi și toată gloata, prin punerea mâinii drepte pe spatele celui de înaintea sa, așa până la locul cu omul mort, pe care se punea mâna, pe corpul adormit.

În casă, sicriul se acoperea cu capacul, care se fixa în cuiele de lemn pregătite, se închidea astfel și se acoperea pe deasupra cu un covoraș de lână, cam de mărimea sicriului și ceva atârând.

Pe capacul astfel acoperit cu laicer, matușa Domnica, plângând, a așezat cușma²⁰ brumărie de mire și chinga de lână, darul său de nuntă, simbolul credinței nețârmurite până la moarte.

La amiază, când soarele pe cer începea să coboare, a fost scos sicriul din casă, pe umerii prietenilor apropiați, pentru ca până la asfințitul soarelui, odată cu coborârea acestuia pe cer, să fie coborât și sicriul cu mortul în mormânt.

Nu se făceau înmormântări înainte de amiază, când soarele urcă pe cer, acesta fiind semn rău, și când mortul poate deveni strigoi ori altă „arătare”, care să nu lase în pace familia și satul.

Oamenii care au depus sicriul pe sanie rămân astfel pe lângă sanie, mergând astfel, cu capetele descoperite, până la mormânt.

Tradiția era ca toți bărbații, chiar și copiii, să se păstreze tot timpul cu capul descoperit, până la lăsarea sicriului în mormânt, iar femeile, cu capul acoperit cu basma sau șal negru sau numai închis la culoare, aceasta ca participare sinceră la doliu și deosebit regret și respect, în același timp, după mort.

În dangătul clopotelor de la biserică, abia auzite la așa depărtare, singurul semnal sonor pentru mort pe tot timpul celor trei zile și ridicându-se praporul de la poartă, singurul semn vizual de mort în casă, procesiunea pornește cu mortul spre țintirim.

Nu se obișnuia să se ducă mortul la biserică, aceasta fiind pentru cei vii [iar] obștea și bătrânii țineau mult la acest lucru.

Procesiunea cu mortul ieșea din ogradă, cu aruncarea de bani în toate direcțiile, ca început de plata mortului pentru drumul la care a pornit, cât și ca semn că achită toate eventualele datorii față de sătenii rămași în satul din care pleca pe drumul său.

În fruntea procesiunii era Crucea, cu numele [mortului] dăltuit în lemn, dusă de un bun prieten, urmând apoi proesia, preotul și cântărețul, apoi coșarca cu colaci și pomul simbolizând viața celui decedat, trăită și viitoare, urmată de sania cu sicriul, familia și toată gloata participantă la îngropăciune.

Coșul cu pomul de înaintea sicriului, o coșarcă cu două toarte împletite din nu[i]ele de salcie, cojite și colorate, mare de cam un metru [în] diametru și jumătate înălțime, adâncă, se folosea cu acest prilej căptușită pe dinăuntru cu ștergare albe, cu capetele afară, umplută cu doi colaci mari, în care se înfigea pomișorul de prun

²⁰ Căciula.

uscat și împodobit cu mere, șunețe²¹ sau smochine, panglicuțe colorate și mulți colăcei și lumini aprinse ori pregătite pentru țintirim. Se mai țineau și banii de aruncat la „stările”²² de pe drum și la mormânt, coșul fiind purtat de doi oameni mai vârstnici, cunoscuți ori prieteni, de seamă cu cel condus pe ultimul drum.

La încrucișări de drumuri, în fața anumitor locuri mai deosebite, procesiunea se oprea și preotul făcea „stările iertăciunii”, cu o scurtă rugăciune, tămâind sicriul și norodul prezent.

La toate stările se aruncau bani, se făceau pomeni cu colac, iar la copii se dădeau colăcel și lumânare de sufletul mortului.

Oamenii mari se încălzeau, tropăind și frecând mâinile, dar nu aprindeau țigările pe tot parcursul [drumului], iar din cauza greului puneau cușmele pe cap spunând „Dumnezeu să ne ierte”.

Procesiunea intra în țintirim în dangătul continuu al clopotelor de la biserică și se depunea sicriul închis și acoperit pe scândurele, deasupra mormântului [sau] gropii deschise la rândul care urma [în cimitir].

Aici se îndeplinea al doilea mare prohod și ultimul, în prezența norodului însoțitor²³. Acum se citeau *Fericirile*²⁴ și *Evanghelia*, când preotul îngenunchia după ce i se întindea în față un covoraș, sub genunchi, care apoi se ridica și se ducea de către pălimar acasă la părintele.

Când slujba-prohodul de înmormântare era terminată, nașul mortului ridica cușma și chinga de mire de pe sicriu și le preda, în fața oamenilor, fiului cel mai mare al mortului, cu urarea să se cunune cu acestea în amintirea tatălui său, să le poarte cu cinste.

Familia și cei mai apropiați aruncau câte un pumn de țărână peste sicriul coborât în mormânt, spunând „să-i fie țărâna ușoară”, apoi mormântul se acoperea cu pământul scos, iar, când era cam pe terminate, preotul lua o lopată din mâna groparilor și făcând semnul Crucii în țărâna proaspăt depusă, spunea: „închis până

²¹ [*Șuneată, șunețe*, s. f. Folosit, de obicei, cu forma de plural. În Bucovina, felii sau inelușe uscate, tăiate din mere, având diverse întrebuințări în bucătăria tradițională. Folosite ca ornamente, ori servite în compoturi pe timp de iarnă. Aria de folosire este, probabil, mai largă, cuvântul circulând și în graiuri din Vechiul Regat. Niciunul dintre dicționarele noastre nu-l menționează însă.]

²² Opririle.

²³ [Din bibliografia problemei, vezi, între altele: S. Fl. Marian, *Mormântul*, în *op. cit.*, p. 207–222.]

²⁴ [Vezi *Sfânta Evanghelie după Matei*, 5, 1–12: „Văzând mulțimile, Iisus S-a suit în munte și, așezându-Se, ucenicii Lui au venit la El. Și deschizându-Și gura, îi învăța zicând: «Ferițiți cei săraci cu duhul, că a lor este Împărăția cerurilor. Ferițiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia. Ferițiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul. Ferițiți cei ce flămânez și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura. Ferițiți cei milostivi, că aceia se vor milui. Ferițiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu. Ferițiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema. Ferițiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este Împărăția cerurilor. Ferițiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind, din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, că așa au prigoniți pe proorocii cei dinainte de voi”. Confer *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția din 2008, p. 1 100.]

la a doua venire a Mântuitorului”, crucea punându-se la cap și alături pomișorul cu fructele și panglicile fluturând, după ce din coșarcă s-a dat un colac preotului, iar al doilea, frânt în multe bucăți, [și] colăceii cu lumânări aprinse se împărțeau cam la cei care nu se întorceau acasă, la praznic.

Astfel, mormântul închis și „sigilat” de preot nu se mai desfăcea niciodată, iar, atunci când deschiderea mormântului era dispusă de organe de resort, obștea privea aceasta ca un blestem și mare nenorocire pe sat.

Gospodarul care purta comăndul²⁵ rămânea ultimul la mormânt și numai după ce se convingea că totul este în rânduială, după ce Crucea era fixată pe mormânt, pomișorul alătura, ca „unirea unei vieți cu cea nouă”, și după ce cinstea și omenea groparii, pe la asfințitul soarelui, pornea spre casa de la care plecase, spre a nu-l prinde asfințitul în țintirim. Se stingeau lumânările aprinse, spre a nu se aprinde țintirimul și de la acesta satul, [fiind] tot timpul cu capul descoperit până la ieșirea dintre morți, cât mai repede, să nu se ridice vreunul și să-i ceară pomană, după cum auzise de la unii oameni rămași mai mult în țintirim și, pe timp de noapte, iarna întunerecul venind foarte repede.

Persista în mintea oamenilor rămași îndoliați după mort, cât și a tuturor sătenilor, o totală confuzie, o suprapunere de idei și păreri acceptate de bătrâni, privind moartea, mortul, înmormântarea. Îl știau îngropat pe mort, l-au condus și la groapă și l-au depus ei în mormânt, au văzut totul cu ochii lor ce și cum s-a petrecut, și totuși trebuia să accepte [cele transmise prin] tradiție, că mortul sau, mai bine zis, sufletul lui, este pe drum, un drum îndelungat, greu, spre „viața de apoi”, pentru care i-au dat și bani și chiar hrană; în același timp trebuiau să recunoască faptul că mortul trăiește mai departe viața lui, sufletul răposatului este în casa în care a fost înainte, trăiește printre ai săi, vede și urmărește tot ce se petrece în casă și gospodărie timp de patruzeci de zile. În nopțile triste ale celor rămași, mortul apare între dânșii, toți jură că l-au văzut în grajd, în podul casei, ba chiar și [stând] la masă, cu dânșii, cere de mâncare și apă de băut, îi este sete.

Toate relele, tot necazul la casă se întâmplă o bucată de vreme din cauza că cei rămași nu respectă „dorințele” mortului, trebuințele lui, nu-l hrănesc și nu-l adapă, nu-i fac „ultima dorință”! De aici și tradiția înrădăcinată în popor de îndeplinire a unor pomeni fixe, „de sufletul mortului”, începând de la înmormântare și până la șapte ani.

Praznicul din ziua îngropăciunii era cel mai mare, oricum ar fi găsit momentul de nepregătită familia²⁶.

De la țintirim, toată suflarea care a „petrecut” mortul era așteptată la praznic, în casa mortului rânduindu-se [lumea], în serii, la masă și numai în casă, chiar pe vreme bună nefăcându-se masă în șură.

²⁵ Însărcinare, împuternicirea de a urmări îndeplini[rea] întocmai [a întregului] ritual [al] înmormântării.

²⁶ [Informații mai multe, bogate în pitoresc etnografic, între altele, la: S. Fl. Marian, *Comăndarea*, în *op. cit.*, p. 233–243.]

La acest praznic și de importanță deosebită, participa preotul, care făcea rugăciunea de praznic, pentru „primirea de către mort” a ofrandei [aduse] în mâncare și băutura pentru dânsul.

În prima serie intrau la praznic bărbați, care primeau la masă, de la femeile din casă, câte un colăcel și lumânare aprinsă, „de sufletul lui Pavel”, iar, după slujba religioasă, bărbați din casă serveau pe fiecare participant cu un pahar cu holercă, rachiu de cumpărat, colorat cu chimen și îndulcit cu puțin zahăr, tot „de sufletul lui Pavel”. Colăcelul și lumânarea aprinsă se țineau de fiecare om pe masă, în fața lui până la terminare.

Mâncarea începea întotdeauna cu borș cu fasole albă, mai rar pestriță, cu mult zarzavat și, pentru ca să-i dea și gust, să fie și mai sățioasă și aspectuoasă, se puneau și tocmași, tăiții de casă, care întregeau pe deplin borșul mult așteptat după o zi grea.

Femeile serveau borșul în străchini de lut smalțuit și cu flori, o strachină la 4–6 bărbați, la care ajungea fiecare cu lingura lui, de regulă, de lemn, mulți venind cu lingura de acasă.

Apoi se puneau pe masă sahanale, tot de lut, unele de faianță, mai întinse decât strachinile adânci, cu galuște de crupe, [adică] sarmale din boabe zdrobite, sparte, de grăunțe de porumb măcinat la moară.

Galuștele, făcute cu ceapă prăjită, apoi unse cu oloi de sămânță de bostan și cu mamaliguță caldă, tăiată cu ața de pe fundul de lemn, așezat pe masă din loc în loc, erau atrăgătoare și gustoase în boarea²⁷ lor de la cuptor și fierte în oala de lut.

După galuște, se mai puneau pe masă plăcintele cu mac, cu povidlă ori chiar cu brânză de oi, dacă nu era post și după puțința oamenilor gospodari.

Oamenii mai gospodari și dacă era în cășlegi²⁸, nu era zi de post, puneau la praznic, în loc de borș, zamă de carne, cu tocmași, poate și dreasă cu smântână, galuște de crupe ori chiar orez, cu carne de porc, tăiat în acest scop, apoi chiar friptură de porc, [scoasă] de la cuptor, în tăvi și în bucăți mai mari, să poată fi servite și cu mâna, la pâine sau plăcinte proaspete și moi, date cu zahăr pe deasupra.

Seriile la masă urmau până la terminarea tuturor, când mânca și familia cu toți ai casei, vecinii și oamenii din „comând”.

Praznicile de trei zile și de șapte zile erau numai în familie, dar cel de patruzeci de zile, la șase săptămâni [după moarte], se făcea mai deosebit, pentru că abia acum sufletul [mortului] părăsește casa și merge la locul lui.

La șase săptămâni și la un an, se duceau colaci la biserică, se făcea pomenirea în biserică și o masă caldă, borș ori zamă, sarmale și plăcinte, [servite] sub șopronul din curtea bisericii.

²⁷ Aburul.

²⁸ De dulce.

Praznicul de șapte ani era ultimul și ultima pomenire a mortului, care se făcea la biserică, cu masă caldă, colăcei și pomeni, iar acasă, cu mai mulți oameni și cunoscuți ai răposatului²⁹.

Bărbatul rămas văduv și încă în putere, mai ales cu copii mici, de îngrijit și crescut, primea deslegare să se recăsătorească, dar legal și cu o femeie de sama lui, văduvă ori fată bătrână, care să devină „mama a doua” la copii.

Văduva, femeia rămasă vădană, nu avea voie, sub niciun motiv, să se mărite, sub un an [înainte de un an], de la moartea soțului ei, dar, de regulă, rămânea singură pe tot restul vieții, altfel intra în gura satului.

O situație cu totul deosebită, chiar poate prea severă, ar fi avut-o bărbatul sau femeia care și-a luat singură viața, s-a spânzurat sau înecat, fata „rămasă grea” și părăsită, care nici în țințirim nu avea loc, iar familia, afurisită și blestemată de sat.

ANEXĂ

COLINDE DE CRĂCIUN LA OSTRIȚA O, ce veste minunată...!

O, ce veste minunată
În Vi flaem ni s-arată,
Astăzi s-a născut
Cel fără de-nceput
Cum au spus prorocii
Că la Vi flaem Maria,
Săvârșind călătoria,
Într-un mic sălaș,
Lâng-acei oraș
A născut pe [Mesia].
Pe fiul cel din vecie
Tatăl l-a trimis azi mie,
Să se nască și să crească,
Să ne mântuiască³⁰.

²⁹ [Complementar, pentru întregirea cunoașterii și bucuria comparației, vezi și Preot Eugen Drăgoi, *Înmormântarea și pomenirile pentru morți*, Ediția a IV-a, Tipărită din inițiativa și cu binecuvântarea P. S. dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2002.]

³⁰ [Toate cele patru texte de colind, reproduce aici de Dimitrie Gălătescu, cu multe omisiuni în cuprinsul lor, sunt colinde religioase. Acestea ilustrează, între altele, faptul că „sărbătoarea Crăciunului este prilej pentru români de a întoarce pagină cu pagină istoria biblică, răsfoind *Scriptura* cu fiecare colind religios, cântec de stea sau vicleim. Din comoara de neprețuit a folclorului românesc, unde se găsesc toarse de veacuri, ca-n firul de borangic, fibrele credinței milenare, desprindem din adâncimea sufletului strămoșesc trăirea cuvântului divin, an de an, odată cu

Trei păstori

Trei păstori se întâlniră
Și așa se sfătuiră:
Haideți, fraților, să mergem
Floricele să culegem,
Și să facem o cunună,
S-o-mpletim cu voie bună,
Și s-o ducem lui Hristos
Să ne fie de folos!

Steaua sus răsare

Steaua sus răsare
Ca o taină mare,
Steaua luminează
Și adeverează
Că astăzi Curata,

sărbătorile creștine. [...] Din felurimea și bogăția colindelor de Crăciun și Anul Nou, din mulțimea versurilor și unitatea melodică a cântecelor de stea, ca și din practicile ce se leagă de aceste două sărbători creștine cu drama religioasă a *Irozilor*, poporul român are cea mai populară sinteză a religiei creștine”. Vezi Pantelimon Miloșescu, *Datini strămoșești de Crăciun și Anul Nou*, Prefață de prof. univ. dr. doc. Pandelescu, București, Editura pentru Turism, 1990, p. 38–39. Vezi și Ion Gh. Savu, *Un tezaur de simțire și gândire creștină. Colindele Sf. Nașteri*, în „Viitorul”, București, anul XXVI, nr. 24, decembrie 1938, p. 1–3; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români, Crăciunul. Studiu etnografic*, București, Academia Română, Colecția „Din viața poporului român”, *Culegeri și studii*, vol. XX, Librăria Socec & Comp. și C. Sfetea, 1914; Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, Editura Cartea românească și Pavel Suru, 1920. Dintre culegerile noastre de colinde, pentru rostul ei în epocă, menționăm, în primul rând, culegerea de popularizare întocmită de George Breazu, *Colinde*, București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, Colecția „Cartea satului” (21), 1938, 45 p., reunind 300 de texte, de „o mare frumusețe a versurilor”, provenind din toate provinciile istorice ale țării, considerată de Nicolae Iorga „o mare culegere de poezie populară”, cu toate neajunsurile sale ce stau sub semnul școlii romantice de editare a folclorului. Și în Bucovina, în răspândirea colindelor un rol important îl au manualele școlare, calendarele și almanahurile, care în partea a doua a secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea contribuie la difuzarea frumoaselor noastre colinde strămoșești, religioase și laice deopotrivă. Din bibliografia temei, pentru acest spațiu etno-cultural vezi, între altele: I. G. Sbiera, *Colinde, cântece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, Tip[ografia] Arhiepiscopală, 1888; Sergiu Moraru (coordonator), *Folclor din Țara Fagilor*, Cuvânt-înainte de Arcadie Suceveanu, Prefață de Grigore Bostan, Chișinău, Editura „Hyperion”, 1993; Aurelian Ciornei, Ion Drăgușanul, *Veniți de vă veseliți!*, Suceava, Grupul Editorial „Mușatinii” – „Bucovina viitoare”, 2001 (o bogată culegere de „colinde românești”, întocmită din presa vremii, dar și din colecții personale mai noi, se află aici la paginile 34–87); Ion Drăgușanul, *Vechi colinde bucovinene*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2007, 217 p. (lucrarea reunește texte diverse, colinde, cântece de stea, plugușoare, Irozii, pe care autorul le republică din mai multe surse: I. G. Sbiera, S. Fl. Marian, Elena Niculiță-Voronca, L. Bodnărescu, „Călimdarii poporului bucovinean”, Cernăuți, 1898–1901).]

Prea nevinovata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia.
În țara vestită,
Betleem numită,
Mergând după rază,
Pe Hristos să-l vază,
Magii, cum zăriră
Steaua strălucindă,
Mări, se sfătuiră
Și la drum porniră,
Daruri să-i închine:
Aur, smirnă și tămâie,
Care bucurie
Și la noi să fie!
La anul și la mulți ani!

Astăzi s-a născut Hristos

Astăzi s-a născut Hristos,
Mesia cel luminos.
Lăudați și cântați,
Și vă bucurați!
Mititel și-nfășățel,
În scutec de bumbăcel,
Vântul bate, nu-l răzbate
Neaua ninge, nu-l atinge.
Lăudați și cântați,
Și vă bucurați!

PLUGUȘOR DE ANUL NOU LA OSTRITA

Aho, aho, copii și frați,
Stați puțin și nu mânați,
Lângă boi v-alăturați
Și cuvântul mi-ascultați!

S-a sculat mai an
Badica Traian
Și-a-ncălecat pe un cal,
Cal învățat, cu numele de Graur,

Cu șaua de aur,
Cu frâul de mătase
Cât vița de groasă.
Ia mai mânați, măi, hăi, hăi!³¹

Și s-a sculat Ștefan cel Mare
Și-a pus plugul ca să are
Cu opt boi și trei brăzdare
Și, unde scotea ciolan de dușman,
Apăsa brăzdarul mai avan,
Unde scotea os de oștean,
Îl stropea cu vin de Cotnar
Și samana ghindă de stejar,
Să rodească, să răsară,
Codru mândru până-n sară,
Stejari falnici la hotară.
Ia mai îndemnați, flăcăi, hăi, hăi!

Badica Traian s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat
S-aleagă loc curat,
De arat și samanat,
Și curând s-a apucat
Câmpul neted de arat,
În lungiș și-n curmeziș,
C-un plug cu doisprezece boi,
Boi, bourei
Și-n coadă codălbei,
În frunte țintăței.
Ia mai mânați, măi, hăi, hăi!

³¹ [Potrivit cercetătorilor săi, „colinda Plugușorului” este „una dintre datinile cele mai vechi și mai frumoase ce s-a păstrat și se păstrează încă până în ziua de azi la poporul român”. „Vorbind despre aratul pământului cu 12 boi, despre semănatul grâului, seceratul și măcinatul lui, ca și despre frumoasa morăriță, plugușorul, care cuprinde în sine atâta poezie, este datina românească – scrie unul dintre exegeți – care zugrăvește în culori atât de vii deprinderea principală a poporului nostru. Românul ară și seamănă chiar și în toiul iernii – ară în preseara și seamănă în dimineața Anului Nou!”. Vezi Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. I, *Cârmilegile*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1989, p. 22. Pentru circulația textelor, cu marea lor bogăție de variante, pe întreg spațiul românesc, păstrarea datinilor strămoșești și a tradițiilor creștine ale neamului nostru, pentru forma aleasă de exprimare, vezi, între altele, și Pantelimon Miloșescu, *op. cit.*, p. 74–93. La fel ca toate celelalte texte, plugușorul reproduș aici de Dimitrie Gălătescu are și o netăgăduită valoare documentară, ilustrând rostul datinilor în menținerea identității culturale și naționale a românilor din Bucovina de altădată, dar și a celor care trăiesc astăzi în satele din regiunea Cernăuți.]

Brazda grasă răsturna
Și în brazdă samana
Grâu marunt și grâu de vară,
Până-n sară să răsară,
Până mâine să fie pâine
Și colaci de-un kilogram
De sfințat și la Iordan,
Ca să-l deie lui Ionică
Mândra lui Veronică.
S-o țâie minte și, la vară,
S-o scoată la joc până-n sară.
Ia mai mânați, măi, hăi, hăi!

La anu, la săptămână,
S-a făcut faina bună,
Iar plămădeala din covată
Da colacii de pe vatră,
Colaci rumeni și frumoși,
Arătoși, frumoși și mari
Cum le place la gospodari
Și la tineri vornicei,
La fete și la flăcăi.
Ia mai mânați, măi, hăi, hăi!

Da de urat am mai ura,
Dar ni-i frică c-om înnopta
Pe aici, pe la curțile voastre,
Departate de căsuțele noastre,

Și avem a trece
O apă mare, rece,
Și, să nu ne înecăm,
Mai degrabă noi plecăm,
Pe dumneavoastră vă lăsăm,
La mulți ani cu sănătate
Și cu toate îmbelșugate,
Casa plină cu copii
Și la anu, cumătrii,
Ia mai mânați, măi, hăi, hăi!

Vasile I. Schipor

DIMITRIE GĂLĂTESCU, UN AUTOR BUCOVINEAN NECUNOSCUȚ ȘI MANUSCRISUL LUCRĂRII SALE ÎNCHINATE SATULUI OȘTRIȚA (IV)

VASILE I. SCHIPOR

Dimitrie Gălătescu, ein unbekannter Bukowiner Schriftsteller und das Manuskript seines dem Dorf Oștrița gewidmeten Werkes (IV)

(Zusammenfassung)*

Dimitrie Gălătescus Werk, *Drumuri pe zăpadă. Consemnări* [Wege im Schnee. Aufzeichnungen] ist für die Bukowiner Kulturgeschichte besonders durch das erste Kapitel interessant: es handelt sich um den ersten Versuch, die Ortschaft Oștrița aus der Czernowitzer Region monographisch darzustellen, die aufgrund der Bestimmungen des Ribbentrop-Molotov Paktes vom 23. August 1939 ausserhalb der Staatsgrenzen Rumäniens geblieben ist.

Die dem interessierten Leser hier angebotene Vielfalt der Informationen bezieht sich auf folgende Bereiche: Lokalggeschichte, Entwicklung der Ortschaft im Laufe der Zeit, Kleintoponymie, Namenforschung, traditionelle Bauernwirtschaft, Landwirtschaft, Viehzucht, Hausindustrie, traditionelle Küche, einheimische Volkstracht, ehemaliges Familienleben und Familienwerte, die damals innerhalb dieser Bukowiner Ortschaft gepflegt waren, Traditionen und Bräuche, Hauptereignisse im Leben des Menschen (Hochzeit, Beerdigung) oder des Jahres, auch mit religiöser Bedeutung (Verkündigung, St. Georg-Fest, Ostern, Mariä Himmelfahrt, Weihnachten, Neujahr, Dreikönigsfest), gemeinsame Bauernarbeiten, Kirchweihfest in Oștrița, literarische Volkskunde. Wertvoll für die Erforschung der Bukowiner Mundart ist auch das vom Verfasser zusammengestellte Glossar.

Das hier veröffentlichte Unterkapitel behandelt die Beerdigung, die gleichermassen als Ereignis und Zeremonie in ihrer ganzen Komplexität dargestellt wird, sowie alle Jahresfeste aus Oștrița, ein Dorf am Pruththal in der Bukowina.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Institutionen des traditionellen Bukowiner Dorfes, Beerdigungsritual, Werte der traditionellen Familie und des Dorflebens, Volksfeste, Traditionen und Gebräuche mit uralten Bedeutungen.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.